

หนังสืออ่านประกอบ
นิทานพื้นบ้านจังหวัดกาฬสินธุ์

นางรจนา อินทร์เท่งไหญ่
โรงเรียนนามนพิทยาคม
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับพื้นฐาน
เว็บไซต์ : www.namonpit.ac.th
อีเมล : rojana11@chaiyo.com

1. ชื่อผลงาน นิทานพื้นบ้านจังหวัดกาฬสินธุ์

ผลงานนวัตกรรมด้าน สื่อหนังสืออ่านประกอบเพิ่มเติม

ผู้เสนอผลงาน นางรจนา อินทร์เหล่าใหญ่ ครูชำนาญการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

2. บทคัดย่อ นิทานพื้นบ้านจังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษานิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นความพยายามที่จะหลุดพ้นจากการละเลยต่อวัฒนธรรมของชุมชน ชาวบ้านที่มักจะมีคำกล่าวอย่างนัยออกนัยใจว่า ชาวนาชาวไร่ในชนบท ไม่มีบทบาทในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณีของสังคมตนเองมากนัก การเล่านิทาน เป็นการแสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกร่วมกันในสังคมซึ่งเป็นเสมือนวิถีชีวิตของสังคมนั้น ๆ ดังที่ท่านเสถียร โกเศศ กล่าวไว้ว่า “จะแย้งว่าเป็นเรื่องนิยาย นิทานไม่จริง แต่นิยายนี้แหละจริง เพราะเป็นเสมือนกระจกเงาฉายให้เห็นเรื่องราวของชีวิต และจิตใจประชาชนสมัยก่อนซึ่งจะหาไม่ได้ นอกจากหนังสือประวัติศาสตร์ แต่เราอาจหาได้จากความเชื่อและเรื่องราวความเป็นอยู่ของคนสมัยก่อน ซึ่งมีเล่าอยู่ในนิยาย นิทานเหล่านี้เอง เพราะผู้เล่าย่อมเอาเรื่องความเชื่อถือ และเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในสมัยของตนเข้าไปปนแทรกเป็นยาคำอยู่ในเรื่องเหล่านั้นไม่มากนัก” (เสถียร โกเศศ. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน หน้า 114)

การศึกษานิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 คน

3. ผลการศึกษาค้นคว้า สรุปได้ดังนี้

นิทานพื้นบ้านไทย คนไทยเป็นชนชาติที่ร่ำรวยนิทาน มีทั้งนิทานที่แต่งขึ้นใหม่และที่เล่าสืบต่อกันมา นิทานไทยหลายเรื่องเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมทางภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและความรู้สึกนึกคิดของคนไทย มีที่มาทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

ลักษณะและบทบาทของนิทานพื้นบ้าน วิธีการเล่านิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ระหว่างชายและหญิงจะมีวิธีการเล่าที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะชายหญิงที่อยู่ในวัยชรา จะมีเทคนิคการเล่าที่น่าสนใจมากกว่าเพราะประสบการณ์และนิทานมีบทบาทในการสร้างความเพลิดเพลิน หรือมุ่งหมายแฝงเร้นเพื่อการศึกษา เพื่อเหตุผลในการประกอบพิธีกรรม เพื่อระบายความเก็บกด เพื่อบันเทิงประเพณี

ภาพสะท้อนของวิถีชีวิตของชาวบ้าน จากนิทานพบว่าได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ธรรมชาติ และศาสนาความเชื่อถือ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ ของชาวบ้าน

ด้านคุณค่าของนิทาน พบว่านิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้คุณค่าด้านอารมณ์ ด้านความคิด คุณค่าด้านความรู้ และคุณค่าด้านภาษา

4. ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

4.1 เป็นการรวบรวม รักษานิทานพื้นบ้านของชาวบ้าน จังหวัดกาฬสินธุ์ ให้เป็นลายลักษณ์อักษร

4.2 เป็นการสะท้อนถึงสายสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมชุมชนที่เป็นเจ้าของวรรณกรรมในด้านวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อประเพณี ทัศนคติ ความขัดแย้ง ของผู้คนในสังคม

4.3 เป็นการแสดงให้เห็นความสอดคล้อง และลักษณะร่วมของนิทานพื้นบ้านจังหวัดกาฬสินธุ์ กับทฤษฎีโครงสร้างของกฎคดีคำบรรพ์ ของวรรณกรรมพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ของ Axel Olrik

4.4 ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่ได้จากการศึกษานิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ จะเป็นพื้นฐานสำหรับผู้สนใจศึกษาวัฒนธรรมแขนงอื่น ๆ ของท้องถิ่นต่อไป

5. วัตถุประสงค์

5.1 เพื่อรวบรวมนิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

5.2 เพื่อจำแนกนิทานที่รวบรวมได้ตามลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นเจ้าของนิทาน

5.3 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างนิทานพื้นบ้านกับสภาพแวดล้อม เช่น ธรรมชาติ สภาพสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมของสังคมที่เป็นเจ้าของนิทาน

5.4 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ ลักษณะของนิทานพื้นบ้านว่ามีความสอดคล้องและมีลักษณะร่วมกับกฎคดีคำบรรพ์ ของนิทานชาวบ้านของ Axel Olrik เพียงใด

6. วิธีการดำเนินงาน

6.1 ข้อมูลพื้นฐาน

นิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์จะแสดงความสัมพันธ์ของคนในระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา ธรรมชาติ และยังสะท้อนถึงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และค่านิยมความเชื่อของ

สังคมผู้เป็นเจ้าของนิทานที่มีความสอดคล้องและมีลักษณะร่วมกับกฎคิคาบรพ์ ของวรรณกรรมพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ของ Axel Olrik

6.2 กรอบแนวคิดทฤษฎี

นิทานพื้นบ้านที่ผู้ศึกษาวิจัยเสนอแนวคิดทฤษฎี ไว้หลายลักษณะ ผู้ศึกษาขอเสนอเป็นแนวทางดังนี้

กิ่งแก้ว อัครถาวร ได้รวบรวมและศึกษาวรรณกรรมจากหมู่บ้านในตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมวรรณกรรมจากหมู่บ้านในการวิเคราะห์โครงเรื่องว่ามีผลสะท้อนต่อการดำรงชีวิต เกี่ยวข้องกับศาสนา การจัดระเบียบ และจรรยาบรรณของสังคม วรรณกรรมที่รวบรวมได้ มี 5 ประเภท

- นิทาน
- นิยาย
- ประวัติ
- แห่
- มหาकाพย์

(กิ่งแก้ว อัครถาวร. วรรณกรรมกาพย์. 444 หน้า)

กุหลาบ มัลลิกะมาส ได้รวบรวมคติชาวบ้านจากถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย แบ่งเนื้อหาได้เป็น 2 บท คือ บทแรก คติชาวบ้าน บทที่สอง นิทานชาวบ้าน (กุหลาบ มัลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. 268 หน้า)

จารุวรรณ ธรรมวัตร ศึกษาและวิเคราะห์ นิทานชาวบ้านจากสามหมู่บ้าน คือ บ้านสอง จังหวัดมหาสารคาม บ้านเขวา จังหวัดร้อยเอ็ด และบ้านอาจสามารถ จังหวัดขอนแก่น ได้วิเคราะห์โครงสร้างของนิทานคุณค่าของนิทาน (จารุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์นิทานชาวบ้านอีสานจากสามหมู่บ้าน. 212 หน้า)

Axel Olrik นักคติชนวิทยาชาวเดนมาร์ก ได้เสนอบทความต่อ สภาสหวิทยาการเบอร์ลิน ในปี 1908 เรื่องราวที่น่าสนใจในบทความต่อกฎคิคาบรพ์ เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ดังนี้

1. กฎของการเริ่ม / จบเรื่อง
2. กฎแห่งการซ้ำ
3. กฎแห่งตัวละคร 2 ตัว ใน 1 ฉาก
4. กฎแห่งการแตกต่าง แบบตรงกันข้าม

5. กฎแห่งฟ้าแผ่นดิน
6. ความสำคัญของตำแหน่งคืน และตำแหน่งท้าย
7. เรื่องเชิงเดียว
8. กรรสวน
9. ฉากประทับใจ
10. เรื่องของความสมเหตุสมผล
11. เรื่องของเอกภาพ
12. การเล่าจุดสนใจในตัวละครเอกเพียงตัวเดียว (Axel Oirik “Epic Laws of Folk Narratine” the study of Folk tere pp: 129-141)

6.3 ขั้นตอนการดำเนินการ

1. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของท้องถิ่น
2. เครื่องมือที่ใช้รวบรวมคือ เครื่องบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึกการเล่านิทาน
3. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secoundary Sources) คือความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น และเอกสารอื่นที่ใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้าได้จากแหล่งต่าง ๆ คือ
 - ห้องสมุดประชาชน
 - ห้องสมุดวิทยบริการ มมส.

6.4 ผลงานที่เกิดจากการดำเนินงาน

นักเรียน	ได้เรียนรู้ด้านภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เกิดการสืบสานขนบธรรมเนียม ความเชื่อต่าง ๆ ที่สอดแทรกในวรรณกรรมนิทานที่ง่ายต่อการเรียนรู้
ชุมชน	ได้มีการรวบรวม อนุรักษ์นิทานพื้นฐานไม่ให้สูญหาย โดยการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
โรงเรียน	ได้แหล่งเรียนรู้ สื่อประกอบการเรียนการสอน หนังสืออ่านประกอบ ท 30302 ช่วงชั้นที่ 3
ครู	ได้นำนิทานที่รวบรวมได้ไปสร้างเป็นวิชาเพิ่มเติม หนังสืออ่านประกอบ ท 30302 ช่วงชั้นที่ 3

6.5 การขยายผลเผยแพร่

ได้รวบรวมเป็นรูปเล่ม เผยแพร่ไปยังโรงเรียนต่าง ๆ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อจะได้ขยายแนวทางการศึกษาให้กว้างขวาง และมีการนำนิทานจากท้องถิ่นต่าง ๆ มาเปรียบเทียบ

นอกจากทำเป็นรูปเล่มแล้ว ได้นำเผยแพร่ลงใน เว็บไซต์ www.namonpit.ac.th และบนระบบอิเล็กทรอนิกส์ โรงเรียนนามนพิทยาคม

7. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารวบรวมและวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ จะต้องมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างชาติ จะทำให้การศึกษามีลักษณะสากลยิ่งขึ้น และควรให้นักเรียนนำเอาความรู้ด้านเทคโนโลยีบูรณาการสืบค้นนิทานตามที่นักคิดชนวิทยาตะวันตกคิดไว้มาจัดระบบนิทานพื้นบ้านไทย

ทิศทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จัดแข่งขันสร้างเว็บไซต์นิทานพื้นบ้าน จัดนิทรรศการอย่างน้อยปีละครั้ง โดยมีกิจกรรมดังนี้

- การแสดงบทบาทสมมติ
- ประกวดป้ายนิเทศหัวข้อนิทานแต่ละประเภท
- ประกวดการแต่งกายตัวละครในนิทาน
- เชิญวิทยากรชาย – หญิง มาเล่านิทานให้นักเรียนฟัง
- แข่งขันการเล่านิทานประเภทต่าง ๆ
- ประกวดโครงงานนิทานพื้นบ้าน

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อรรถากร. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู, 2519.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์นิทานชาวบ้านอีสานจากสามหมู่บ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม, 2528
- Aexl Olrik. Epic laws of Folk Narratine. The study of folk tere pp : มปป